

УДК: 342.019.52

Гурицька М. С.

*Кандидат політичних наук, доцент кафедри соціології і політології
Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету*

ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В ПОЛІТИЦІ

Досліджуються проблеми формування громадської думки в Україні як соціально-політичного інституту.

Ключові слова: громадська думка, суспільна свідомість, сутнісні характеристики громадської думки, процес інституціалізації, канали вираження громадської думки.

Актуальність теми зумовлена затяжним перебуванням сучасного українського суспільства в процесі демократичних трансформацій та одночасно формування громадської думки як соціально-політичного інституту. А також, необхідністю теоретичного обґрунтування самого явища громадської думки, його формування та способу інституціалізації демократії в сучасній Україні.

Науковці досліджували громадську думку з різних сторін: 1) як психологічне (Б. Паршин) чи соціально-психологічне явище (Л.-С. Саністебан); 2) як оціночне судження людей, соціальних спільнот (Д. Чесноков, В. Оссовський) чи як судження найкращим чином поінформованих з якогось конкретного питання (У. Маккіннон); 3) як стан суспільної свідомості (В. Лапаєва, Є. Вятр); 4) як стан масової свідомості (Б. Грушин, О. Якуба); 5) як оціночно-пізнавальна діяльність (О. Іванов); 6) як розуміння світогляду та почуттів (А. Корнхаузер) чи комплексів і вірувань (В. Хенніс) певної частини суспільства; 7) як спосіб репрезентації соціальними суб'єктами своїх потреб та інтересів (Н. Амелін).

Стаття присвячена дослідженню громадської думки в суспільно-політичному житті, починаючи з витоків формування та функціонування цього явища, його становлення як важливого соціально-політичного інституту демократичного суспільства та як способу інституціалізації демократії в сучасній Україні.

У сучасних демократичних країнах одним із загально визнаних елементів демократії є функціонування суверенної громадської думки.

Загально визнано, що громадська думка формується у зв'язку з певними подіями, явищами суспільного життя. Це — публічно висловлене й поширене судження, яке містить оцінку і ставлення (приховане чи явне) до якоїсь події, окремих осіб, діяльності різних груп, організацій, що становлять певний інтерес для суспільства [9, с. 10–12]. Громадська думка є виразником масової свідомості. У будь-якому суспільстві ідеї, інтереси, переконання, соціальні уявлення різних великих груп існують не ізольовано одне від одного, а утворюють своєрідний сплав, що визначається як масова свідомість суспільства [1, с. 172].

У процесі життєдіяльності в людей формуються погляди, почуття, які відображають їх становище в суспільстві. Вони відображають не природу та її закономірності, а різні сфери суспільного життя: виробництво і розподіл, сім'ю і добробут, національні і класові відносини, освіту і культуру, державу і релігію тощо. Сукупність поглядів людей на ці фактори складає суспільну свідомість. Суспільна свідомість — це сукупність поглядів, уявлень, настроїв, почуттів, традицій, ідей, теорій, які відображають суспільне буття в цілому або його окремі сторони в свідомості людей.

Суспільна свідомість досить різноманітна, вона складається з багатьох форм, існує, наприклад, політична форма свідомості, правова свідомість, моральна, естетична, релігійна, філософська, наукова форми свідомості.

Визначальним у виникненні і розвитку суспільної свідомості є матеріальні умови життя суспільства. Слідом за зміною суспільного буття людей змінюється суспільна свідомість [7, с. 45–48].

Але процес відображення суспільного буття в свідомості людей є досить складним і суперечливим. Не слід вважати, що суспільна свідомість автоматично змінюється слідом за зміною суспільного буття, що перша, ніби тінь, переслідує матеріальні умови життя людей. Як правило, економічні відносини відображаються в свідомості не безпосередньо, а опосередковано. Це можна пояснити тим, що різні форми суспільної свідомості знаходяться на різних ступенях наближення до економічного базису.

На формування суспільної свідомості опосередкований вплив здійснюють держава, політичні, правові відносини тощо. Якщо не враховувати цей вплив на суспільну свідомість, а виводити її безпосередньо з виробництва і виробничих відносин, то це може призвести до спрощення і вульгаризації в соціології. В цьому випадку важко, а то й зовсім

неможливо зрозуміти погляди, настрої, ідеї, теорії, що виникають на певному етапі розвитку суспільства.

Громадська думка—це специфічний вияв масової свідомості, що виражається в оцінках (вербальних і невербальних) і характеризує ставлення людей до суспільно значущих подій і фактів, актуальних проблем суспільного життя [2, с. 50–51].

Отже, громадську думку можна визначити, як спосіб формування і вияву масової свідомості, що виражає ставлення людей до суспільно значимих подій і фактів, до діяльності соціальних спільнот, груп і окремих осіб. Участь у мітингах, протестах, походах, акціях, демонстраціях та страйках також належить до одного з каналів вираження громадської думки. Слід зауважити, що в останній час практика проведення різноманітних акцій привернення уваги до проблеми, а також протестних заходів, демонстрацій та зборів значно поживалася у порівнянні з попередніми роками. Інша річ, який вплив вони мають на проведення управлінської діяльності тими органами влади до яких звертаються і яким показують свою позицію.

Що ж до засобів масової інформації як каналу артикуляції громадської думки, то існує тісний взаємозв'язок медіа-ресурсів та громадської думки, які часто доповнюють і зумовлюють один одного.

Ще одним специфічним каналом висловлення громадської думки є лобізм. Сьогодні про лобізм в Україні говорять нечасто, а коли й згадують, то в досить таки негативному контексті, прирівнюючи до корупційних дій. На сьогодні в Україні, хоча й існує вже певна напрацьована схема лобіювання у парламенті інтересів чималих бізнесових груп, відповідні відносини так і не врегульовані на законодавчому рівні [6, с. 5].

І насамкінець, такий спеціальний канал вираження громадської думки як соціологічне опитування, надто в українських реаліях, заслуговує на деталізацію. За останній час в Україні поживалася діяльність різноманітних соціологічних центрів та служб, які особливо розвивають свою активність у передвиборчі періоди і дещо втихомирюються у період між виборами.

Лише інституціолізована громадська думка, що стала певним повторюваним, усталеним, легітимованим явищем із сукупністю необхідних ознак, норм, правил і процедур, може бути способом інституціалізації демократії в Україні. Остання ж, у свою чергу, чинить зворотній вплив на становлення соціально-політичного інституту громадської думки: з розвитком демократії створюються позитивні умови для функціонування громадської думки.

Громадська думка в Україні має усі шанси на розвиток у найближчій перспективі, однак це значною мірою залежить як від активності самих громадян, організованих суспільних груп інтересів, лобі чи груп тиску, подальшого ініціативного формування громадянського суспільства, так і від суб'єктів державного управління, їхнього бажання потреби прислухатися до думки громадян й врахувати запити, інтереси останніх у своїй діяльності.

Список використаних джерел:

1. Горшков М. Общественное мнение: История и современность / М. Горшков. — М.: Политиздат, 1988. — 325 с.
2. Громадська думка: теоретичні та методичні проблеми дослідження / [Вовк В. М., Матусевич В. А., Осовський В. Л. та ін.]; За заг. ред. В. Л. Осовського; НАН України. Ін-т соціол. — К.: Стило, 2001. — 167 с.
3. Грушин Б. Мнение о мире и мир мнений / Б. Грушин. — М.: Политиздат, 1986. — 313 с.
4. Гриценко О. Природа інформаційного суспільства та розвиток світового ринку мас-медіа / О. Гриценко // Вісник Львів. ун-ту. — Серія журн. — 2009. — Вип. 32. — С. 214–222.
5. Козьма В. Трансформація політичних інститутів в умовах демократизації / В. Козьма // Віче. — 2008. — № 2. — С. 18–20.
6. Кухар І. «Коридорний» лобізм. Чи може в Україні бути інакше? / І. Кухар // День. — 2002. — № 109. — 19 червня. — С. 5.
7. Мак-Комбс М. Встановлення пріоритетів: масмедії та громадська думка / Пер. з англ. М. Давиденко. — К.: К. І. С., 2007. — 256 с.
8. Прасюк О. В. Електоральна громадська думка в Україні: сутність, детермінанти поставання та шляхи посилення дієвості / О. В. Прасюк; Нац. ун-т «Острозька акад», Ін-т глоб. стратегій упр. — Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2013. — 177 с.
9. Яценко В. А. Громадська думка в системі механізмів державного управління: Автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Яценко В. А.; М-во регіон. розвитку та буд-ва України, Акад. муніцип. упр. — К., 2010. — 20 с.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2015 р.

Гурицкая М. С. Институционализация общественного мнения в политике

Исследуются проблемы формирования общественного мнения в Украине как социально-политического института.

Ключевые слова: общественно мнение, общественно есознание, сущностные характеристики общественного мнения, процесс институционализации, каналы выражения общественного мнения.

Gurytska M.S. Institutionalization of public opinion in politics

The problems of the formation of public opinion in Ukraine as a socio-political institution.

Key words: public opinion, social consciousness, the essential characteristics of public opinion, the process of institutionalization, channels of expression of public opinion.